

Повномасштабний наступ росії на Україну наприкінці лютого значно ускладнив умови роботи надавачів небанківських фінансових послуг. Через це значна кількість учасників ринку не змогла своєчасно та в повному обсязі надати інформацію про свою діяльність. Низка фінансових установ з різних причин досі не надала НБУ регуляторну та фінансову звітність за IV квартал 2021 року. У цьому огляді більш детально висвітлюється стан страховиків і кредитних спілок, переважна більшість яких відзвітували про результати своєї роботи торік.

У IV кварталі 2021 року страхування життя помірно зростало: обсяги зібраних страхових премій та активів збільшилися. За результатами кварталу діяльність страховиків життя була прибутковою, вони активно інвестували, переважно в державні цінні папери. Натомість обсяги премій та активів ризикових страховиків знизилися. Попри збиток в останні три місяці, ризикове страхування залишилося прибутковим за результатами 2021 року. Ризикові страховики зменшили резерви, тому коефіцієнти збитковості та ефективності діяльності знизилися. Діяльність кредитних спілок поступово скорочувалася: обсяг кредитного портфеля знизився, операційні доходи скоротилися. Разом з тим кредитні спілки завершили попередній рік із невеликим прибутком.

Структура та проникнення сектору

У IV кварталі 2021 року тривала трансформація ринку надавачів небанківських фінансових послуг. Зокрема кількість установ скоротилася на 96.

У IV кварталі всі ліцензії анульовано в 106 установ, із них у третини – як захід впливу за вчинені ними порушення, зокрема за недотримання вимог законодавства України. Ще 24 фінансовим установам Національний банк зупинив ліцензії тимчасово, до усунення виявлених порушень. Найбільше порушників серед фінансових компаній.

На ринку з'явилися нові установи: один ломбард, чотири лізингодавці та 35 фінансових компаній. Також Національний банк активно проводив реєстрацію колекторів – додалося 39 компаній.

Страховики

У IV кварталі обсяги активів та валових премій страховиків життя зростали, а обсяги виплат збільшилися майже на 20%. Протягом IV кварталу обсяги активів, валових премій і виплат ризикового страхування – зменшилися, переважно через неподання звітності низкою установ та виключення з реєстру.

Частка страхових премій із добровільного страхування зросла за квартал із 70% до 76%. Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ і "Зелена картка") та особисте страхування (медичне та життя) традиційно були найбільшими за обсягом отриманих премій.

Частка премій, що передані на перестраховання, збільшилася за квартал та становила 19%. З них 56% належить перестраховикам-нерезидентам.

Коефіцієнти збитковості ризикових видів страхування зменшилися за квартал. Стрімке зниження збитковості добровільних видів було спричинене врегулюванням

значного страхового випадку однією компанією. За вирахуванням цього випадку коефіцієнт збитковості істотно не змінився. Помірне зниження збитковості обов'язкових видів страхування відбулося за рахунок зменшення резервів.

Ризикові страховики поліпшили показники своєї операційної ефективності. Комбінований коефіцієнт знизився до 84%. Значний вплив на це мав той факт, що компанії, які регулярно звітують, історично ефективніші. Також компанії за квартал змогли майже вдвічі наростити інвестиційний дохід і завдяки цьому знизити коефіцієнт операційної діяльності до 80%.

Страховики життя нарощували інвестиційні доходи впродовж усього 2021 року. Останній квартал лише підтвердив цю тенденцію. Доходи від інвестування в державні цінні папери надалі зростали, тоді як доходи від депозитів суттєво зменшилися й становили 0.5% від страхових резервів. За результатами кварталу страховики життя залишилися прибутковими.

На протигагу компаніям, що здійснюють страхування життя, ризикові страховики були збитковими в IV кварталі. На погіршення рентабельності страховиків, що відзвітували, вплинуло збільшення видаткової частини діяльності, зокрема аквізичних та інших адміністративних витрат.

Станом на 1 січня 2022 року принаймні один із двох нормативів платоспроможності порушували лише чотири страховики.

Кредитні спілки

У IV кварталі тривало скорочення ринку кредитних спілок. З ринку пішла однакова кількість кредитних спілок, що залучають депозити, та тих, що працюють виключно на

пайовому капіталі, обсяг активів останніх був більшим. За квартал обсяги активів діючих кредитних спілок, що відзвітували НБУ, незначно знизилися, хоча залишилися вищими, ніж рік тому.

Обсяг кредитного портфеля кредитних спілок зменшився в цілому на 11%. Насамперед скоротилися кредити на бізнес-потреби приватних селянських господарств та придбання, будівництво, ремонт нерухомості. Нове кредитування не було жвавим, тож кошти від погашення позик залишалися на рахунках кредитних спілок. Заявлена якість кредитного портфеля залишається незмінною. Частка кредитів, прострочених більш як на 90 днів, вже три квартали поспіль зберігається на рівні 14%.

Операційна ефективність діяльності кредитних спілок дещо знизилася. Чистий процентний дохід за рік скоротився. Основний чинник – зниження дохідності кредитів. Через зростання операційних витрат їх відношення до операційних доходів зросло до 88%. Натомість вищій прибутковості кредитних спілок сприяло зменшення витрат на формування резервів.

Розподіл прибутку за підсумками року майже не вплинув на структуру джерел фінансування. Лише на 1 в. п. зросла частка резервного капіталу, а частка нерозподіленого прибутку зменшилася. Обсяг додаткових пайових внесків зріс за рахунок пропорційного нарахування процентних доходів членам спілок. В цілому частки власного капіталу і депозитів у структурі фондування не змінилися.

На 1 січня 2022 року норматив достатності капіталу порушили три кредитні спілки, з яких дві виключено з Державного реєстру фінансових установ у I кварталі 2022 року.

Фінансові компанії та ломбарди

Дані про діяльність фінансових компаній та ломбардів за IV квартал є найменш повними. Згідно з наявною інформацією ті фінансові компанії, що відзвітували, за квартал суттєво наростили обсяги активів – на 30%. З огляду на це обсяги активів сектору зросли навіть без урахування даних учасників ринку, що не надали

звітності. Також зростали й обсяги кредитування. Натомість діяльність ломбардів менш динамічна: учасники ринку, що надали звітність, майже не змінили обсяг активів, а кредитний портфель скоротили.

Перспективи та ризики

В умовах воєнного стану ключовим завданням надавачів небанківських фінансових послуг є підтримка діяльності. Аби сприяти їхній роботі в складних умовах, НБУ надав низку регуляторних послаблень. На час дії воєнного стану за окремі порушення, що виникли через військові дії, зокрема недотримання нормативів, не застосовуватимуться заходи впливу. Також продовжено строки для приведення ними своєї діяльності у відповідність до регуляторних вимог. Кредитним спілкам дозволено тимчасово не враховувати кількість днів прострочення виплат за кредитами під час формування резерву забезпечення покриття втрат і не повертати строкові депозити та додаткові пайові внески. НБУ також продовжив строки подання інформації й плану заходів для виконання рекомендацій регулятора за результатами інспекційних перевірок, проведених у 2022 році.

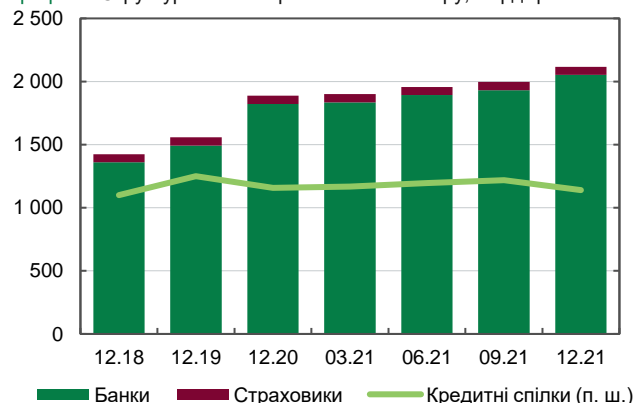
Для обмеження впливу резидентів росії на діяльність українського фінансового ринку їм заборонено брати участь в управлінні небанківськими фінансовими установами.

Від початку війни надавачі небанківських фінансових послуг стикаються зі значними проблемами у своїй діяльності: неможливістю працювати в регіонах, де ведуться активні бойові дії, погіршенням платоспроможності клієнтів, браком персоналу. Потреба перемістити офіси до безпечніших місць також стала викликом для небанківських фінансових установ, доступ до окремих документів було втрачено. Кредитні спілки, що працюють із залученням депозитів, стикаються із відпливами коштів, недоотриманням платежів за позиками та як наслідок – зниженням ліквідності. Це надалі погіршує їхню здатність надавати позики. Учасники ринку мають мобілізувати власні ресурси для оперативного вирішення ключових проблем діяльності та продовження роботи.

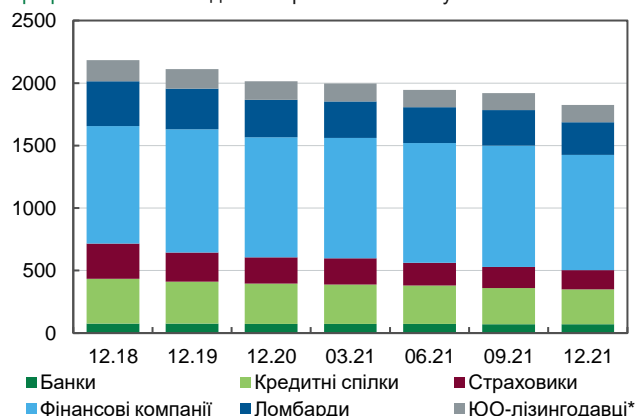
Структура та проникнення сектору

У IV кварталі активи страховиків та кредитних спілок зменшилися. Кількість фінансових установ загалом скорочувалася: більшість припинила свою діяльність за власним бажанням.

Графік 1. Структура активів фінансового сектору, млрд грн

Графік 2. Кількість надавачів фінансових послуг

* ЮО-лізингодавці не є фінансовими компаніями, однак послуги з надання фінансового лізингу регулюються НБУ.

У зв'язку із повномасштабним нападом росії на Україну стан подання звітності учасниками небанківського фінансового ринку значно погіршився. Найскладніша ситуація зі звітванням у фінансових компаній, ломбардів та ЮО-лізингодавців. Основними причинами неподання звітності для цих фінустанов, за даними проведеного НБУ опитування, є брак персоналу через переїзд та мобілізацію, неналагодженість процесів для дистанційної роботи, втрата документів або КЕП.

Графік 3. Стан подання звітності за IV квартал 2021 року, частка від кількості установ, що внесені до Реєстру

Графік 4. Стан подання звітності за IV квартал 2021 року, частка від обсягу активів установ у III кварталі

Звітність надавачів небанківських фінансових послуг станом на 16 травня 2022 року.

У IV кварталі активи страховиків та кредитних спілок знизилися. За рік було виключено з Реєстру 55 страховиків та 44 кредитні спілки.

Таблиця. Фінансові установи, регулювання та нагляд за якими здійснює НБУ

		2018	2019	2020	03.2021	06.2021	09.2021	12.2021	Зміна за IV квартал
Страховики	Активи, млн грн	63 493	63 866	64 920	64 266	65 178	65 636	63 622	-3.1%
	Кількість компаній	281	233	210	208	181	169	155	-14
Кредитні спілки	Активи, млн грн	2 218	2 510	2 317	2 335	2 394	2 438	2 279	-1.6%
	Кількість компаній	358	337	322	316	308	289	278	-11
Банки	Активи, млн грн	1 359 703	1 493 298	1 822 814	1 835 527	1 892 468	1 931 916	2 053 928	6.3%
	Кількість компаній	77	75	73	73	73	71	71	0
Фінансові компанії	Активи, млн грн	125 322	162 197	186 501	166 102	179 864	190 704	195 233	2.4%
	Кількість компаній	940	986	960	964	958	971	922	-49
Ломбарди	Активи, млн грн	3 721	4 265	3 867	3 966	4 126	4 205	3 028	-28.0%
	Кількість компаній	359	324	302	292	287	283	261	-22

Разом зі звітністю за IV квартал 2021 року НБФУ мали змогу уточнити дані звітності за III квартал 2021 року. Через це відбулися ретроспективні уточнення окремих показників, зокрема розміру активів за цей період.

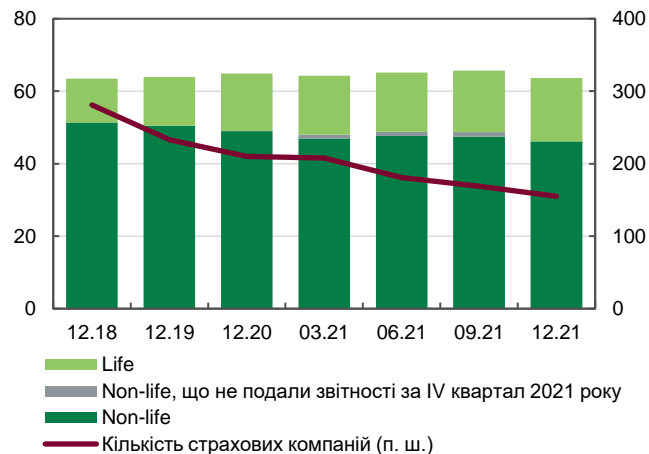
Звітність надавачів небанківських фінансових послуг станом на 16 травня 2022 року.

Страховики

У цьому розділі інформація за IV квартал 2021 року надана виключно про тих страховиків, що подали відповідну звітність до НБУ станом на 16 травня 2022 року. Частка ризикових страховиків, що не подали звітності за 2021 рік, становить майже 10% за кількістю та 2.7% за обсягом активів ризикових страховиків, що відзвітували за III квартал. На них припадало 2.9% премій та 0.6% сформованих резервів у III кварталі. Усі life-страховики подали звітність за IV квартал 2021 року.

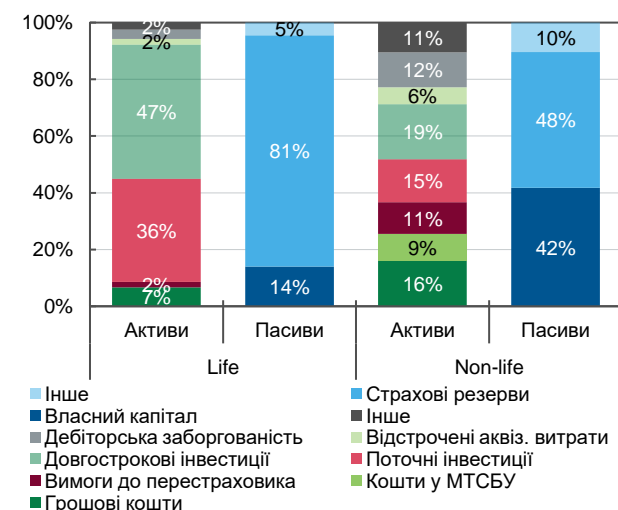
Обсяг активів life-страховиків дещо зріс, а в ризиковому страхуванні, навпаки, зменшився.

Графік 5. Обсяг активів страховиків та їхня кількість, млрд грн

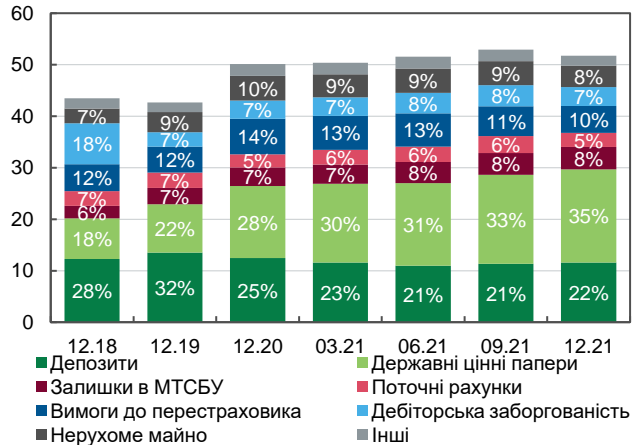
Частка страхових резервів зростає за рахунок зменшення власного капіталу страховиків.

Графік 6. Структура активів та пасивів life- та страховиків non-life на 01.01.2022

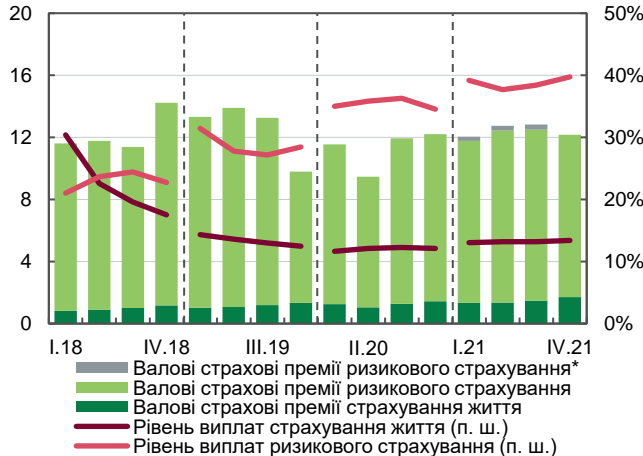
Компанії ризикового страхування збільшили обсяги своїх вкладень у депозити і державні цінні папери.

Графік 7. Структура прийнятних активів на покриття резервів страховиків non-life, млрд грн

Рівень виплат ризикового страхування продовжив тенденцію до зростання, а для страхування життя – залишається сталим.

Графік 8. Премії та рівень виплат у розрізі видів страхування, млрд грн

* Страховики, що не подали звітності за IV квартал 2021 року.

Рівень виплат з перестраховання зменшився до рівня першого кварталу в 43%.

Графік 9. Премії, належні перестраховикам, та рівень виплат, млрд грн

Традиційно найбільший обсяг страхових премій надходить за авто- та медичним страхуванням.

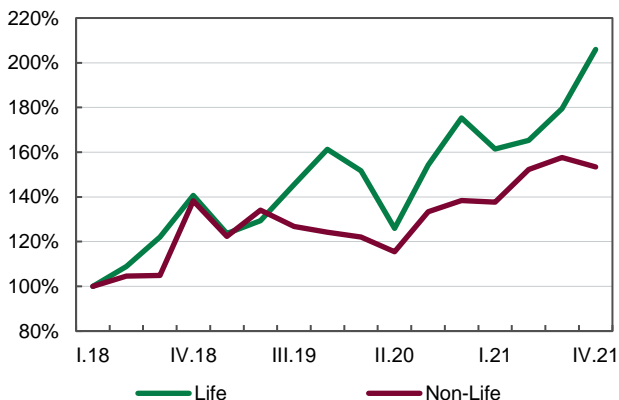
Графік 10. Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування у 2021 році, млрд грн

Значення у відсотках свідчить про рівень виплат (відношення виплат до страхових премій) відповідного виду.

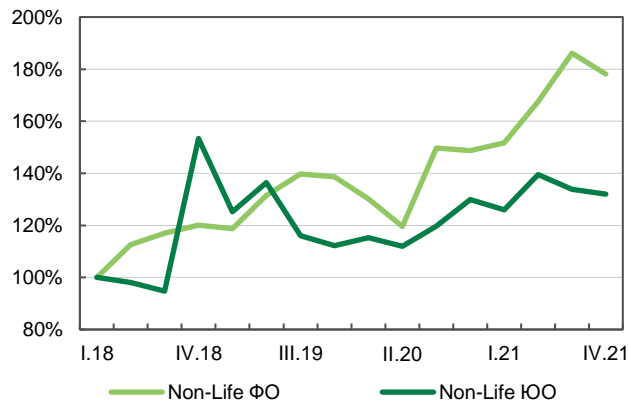
Чисті премії зі страхування життя, як і раніше, стрімко зростали, а ризикового страхування, навпаки, – дещо зменшилися. Обсяг страхових премій з ризикового страхування, отриманих від фізичних осіб та від юридичних осіб, – зменшився протягом кварталу.

Графік 11. Чисті страхові премії за видами страхування, I кв. 2018 = 100%

Значення в IV кварталі 2021 року – приріст за квартал компаній, що подали звітність за IV квартал 2021 року.

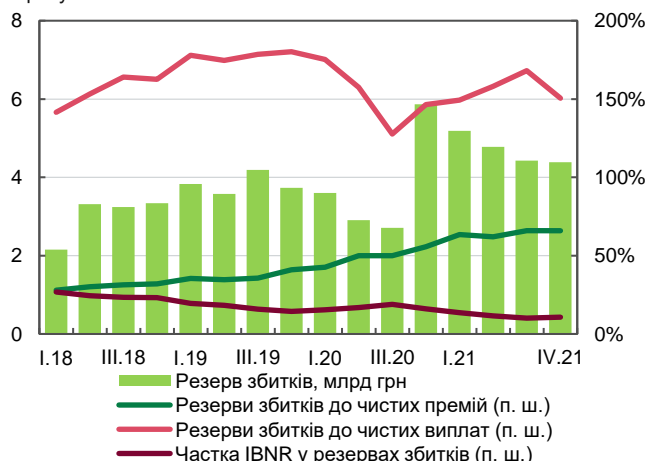
Графік 12. Премії з ризикового страхування в розрізі типів страхувальників, I кв. 2018 = 100%

Значення в IV кварталі 2021 року – приріст за квартал компаній, що подали звітність за IV квартал 2021 року.

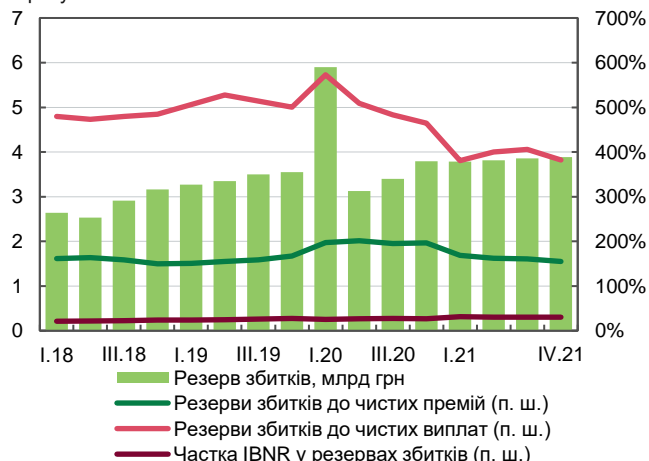
У 2021 році відбувалося поступове зменшення обсягу резервів добровільного страхування. Відношення резервів до чистих виплат суттєво зменшилося в останньому кварталі за рахунок зростання виплат. Коефіцієнти резервування обов'язкового страхування змінювалися незначно впродовж року.

Графік 13. Коефіцієнти резервування* добровільного non-life-страхування

* Коефіцієнти резервування розраховані в річному вимірі.

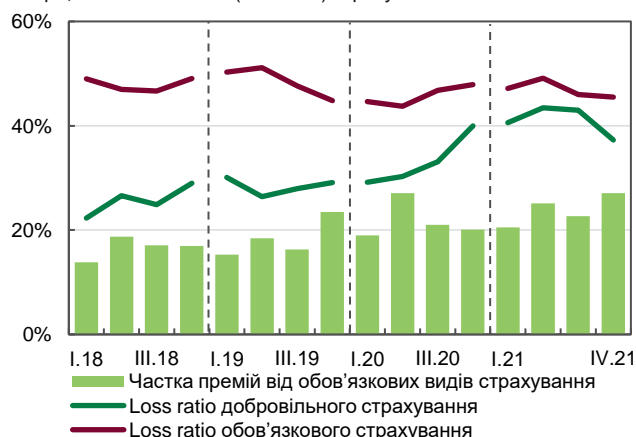
Графік 14. Коефіцієнти резервування* обов'язкового non-life-страхування

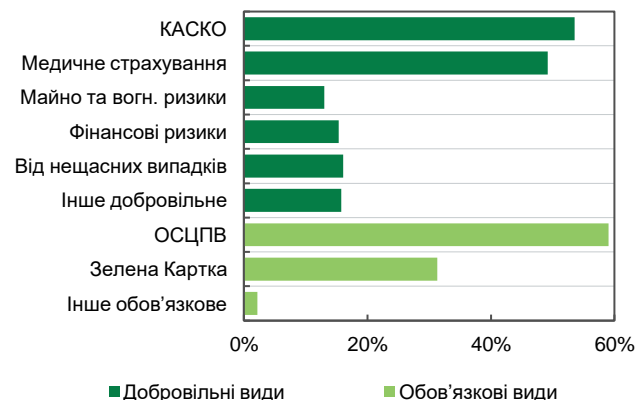
* Коефіцієнти резервування розраховані у річному вимірі.

Коефіцієнти збитковості не демонстрували значної волатильності та тренду впродовж 2021 року. Попри це, вони дещо знизилися порівняно з початком року. У 2021 році найвищі коефіцієнти збитковості були в ОСЦПВ, медичному страхуванні та КАСКО.

Графік 15. Частка премій з обов'язкового страхування та коефіцієнти збитковості (loss ratio) страхування non-life

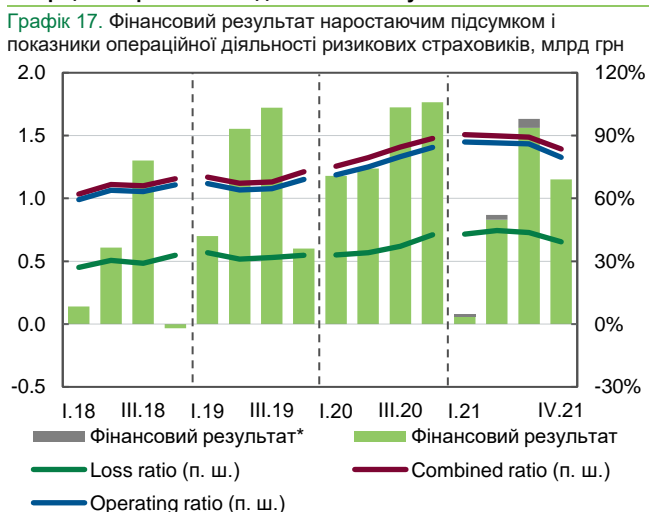

Графік 16. Коефіцієнти збитковості (loss ratio) окремих видів страхування

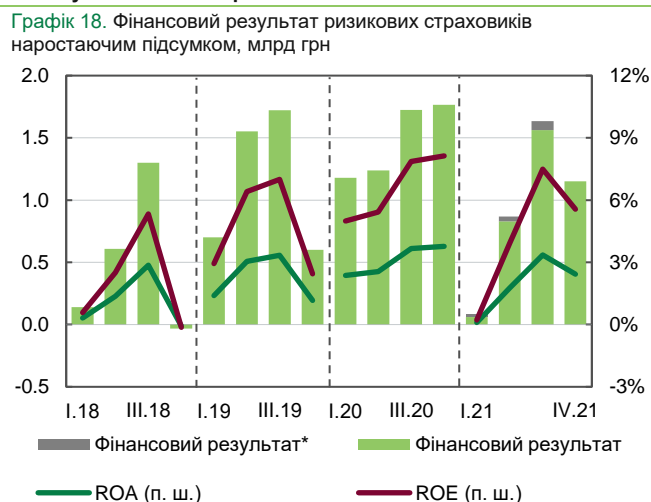
На основі даних компаній, що подали звітність за IV квартал 2021 року.

Показники операційної ефективності ризикових страховиків поліпшилися за рік, найпомітніше – в останньому кварталі. Коefіцієнт ефективності діяльності сягнув 79%.

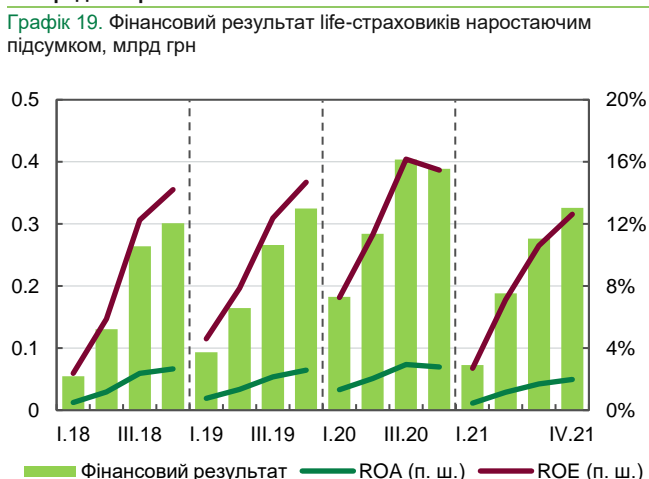
* Компанії, що не подали звітності за IV квартал 2021 року.

Ризикове страхування залишилося прибутковим за результатами 2021 року, попри збиток в останньому кварталі, який негативно вплинув на показники рентабельності.

* Компанії, що не подали звітності за IV квартал 2021 року.

Life-страховики нарощували прибуток стабільними темпами упродовж року. Рентабельність дещо знизилася порівняно з попередніми роками.

Станом на кінець грудня чотири страховики не виконали вимог до платоспроможності і достатності капіталу. За активами ці компанії займають 2.7% ринку.

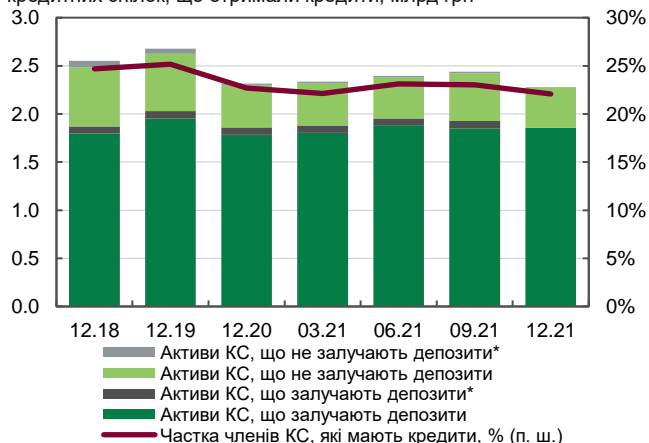
* Графік побудовано з використанням даних 125 компаній.

Кредитні спілки

У цьому розділі інформація за IV квартал 2021 року надана виключно про ті кредитні спілки, що подали відповідну звітність до НБУ станом на 16 травня 2022 року. Частка кредитних спілок, що не подали звітності за 2021 рік, становить 11% за кількістю та 4% за обсягом активів кредитних спілок, що відзвітували за III квартал. На них припадало 6% кредитного портфеля.

У IV кварталі кількість кредитних спілок скоротилася. Обсяги активів зменшилися за рахунок установ, що не залучають депозитів. Частка активів кредитних спілок, які залучали депозити, дещо зросла. Менше чверті членів спілок є активними.

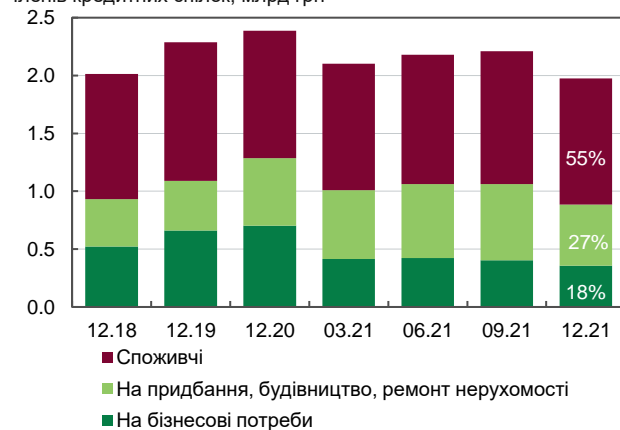
Графік 21. Загальні активи кредитних спілок (КС) та частка членів кредитних спілок, що отримали кредити, млрд грн

* Не подали звітність у IV кварталі 2021 року.

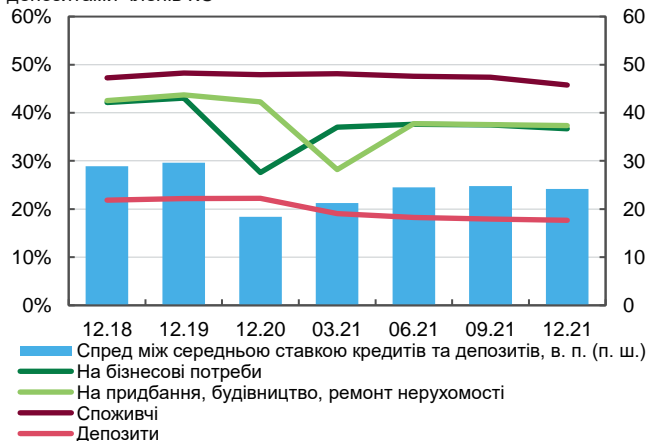
Кредитний портфель постійно звітуючих спілок зменшився за квартал на 6% переважно за рахунок іпотечного та бізнес-кредитування. Якість кредитів залишалася незмінною – 14% прострочених сум на понад 90 днів.

Графік 22. Структура основної суми заборгованості за кредитами членів кредитних спілок, млрд грн

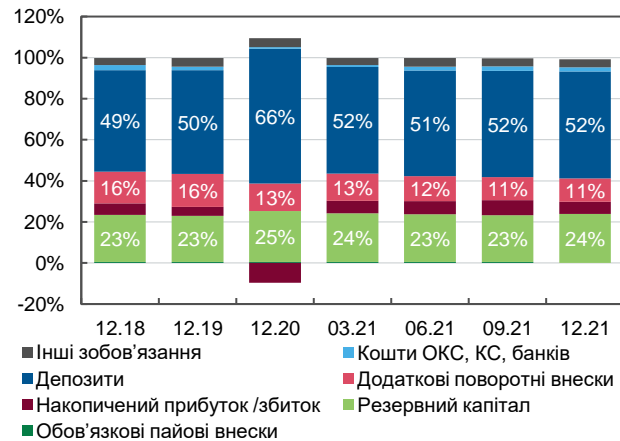
У IV кварталі зменшився спред між середньою ставкою за кредитами та депозитами. На це зокрема вплинуло певне зниження доходності кредитів.

Графік 23. Середні процентні ставки за непогашеними кредитами та депозитами членів КС

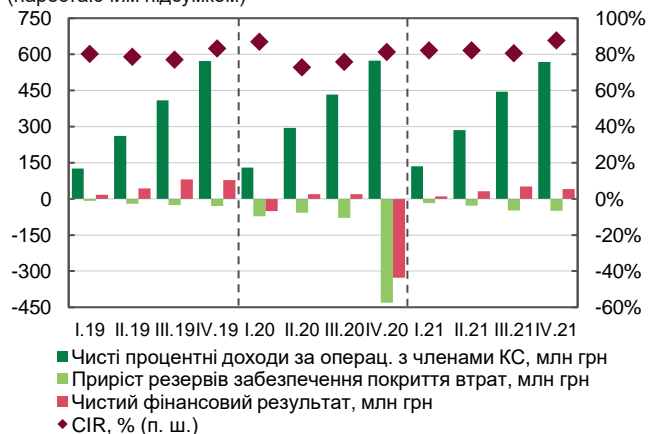
Структура фондування майже не змінилася. Більше половини становлять депозити. Дещо зросла частка резервного капіталу при зменшенні нерозподіленого прибутку.

Графік 24. Структура зобов'язань та власного капіталу

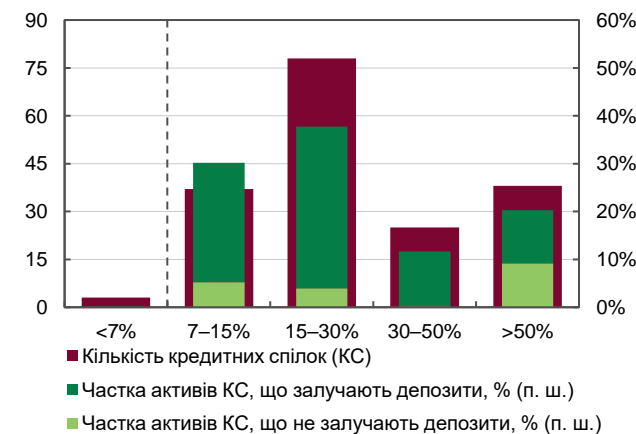
Наприкінці 2021 року операційна ефективність кредитних спілок знизилася. Водночас зросла їх прибутковість через зменшення витрат на формування резервів.

Графік 25. Операційна ефективність діяльності кредитних спілок (наростаючим підсумком)

Станом на 1 січня 2022 року дещо зменшилася кількість порушників вимоги до платоспроможності. З трьох порушників більшість не залучала депозитів.

Графік 26. Розподіл достатності основного капіталу на 01.01.2022*

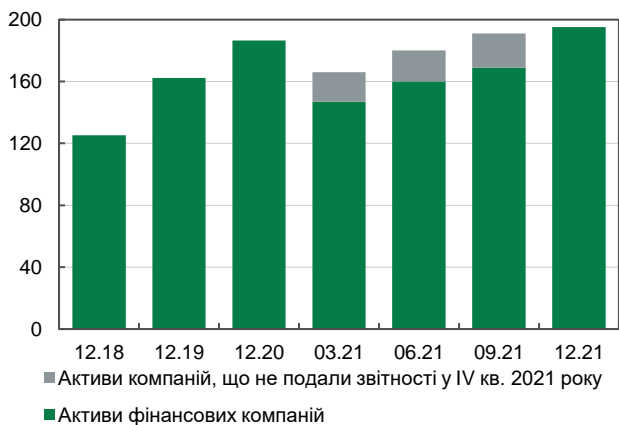
* За даними звітності, поданої станом на 01.01.2022.

Фінансові компанії та ломбарди

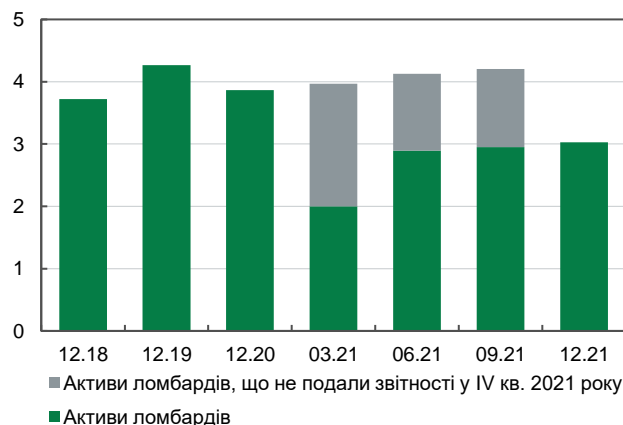
У цьому розділі інформація за IV квартал 2021 року надана виключно про ті фінансові компанії і ломбарди, що подали відповідну звітність до НБУ станом на 16 травня 2022 року. Частка установ, що не подали звітності за 2021 рік, становить 26% фінансових компаній і 40% ломбардів за кількістю та 11% фінансових компаній і 30% ломбардів за обсягом активів установ, що відзвітували за III квартал. На них припадало 21% виданих кредитів фінансовими компаніями та 24% ломбардами у III кварталі.

У IV кварталі обсяги активів фінансових компаній, що відзвітували про свою діяльність НБУ, зросли, а ломбардів – залишилися практично незмінними. Зростання активів фінансових компаній, що звітували в IV кварталі, навіть перевищило показник III кварталу, коли звітували всі установи.

Графік 27. Активи фінансових компаній, млрд грн

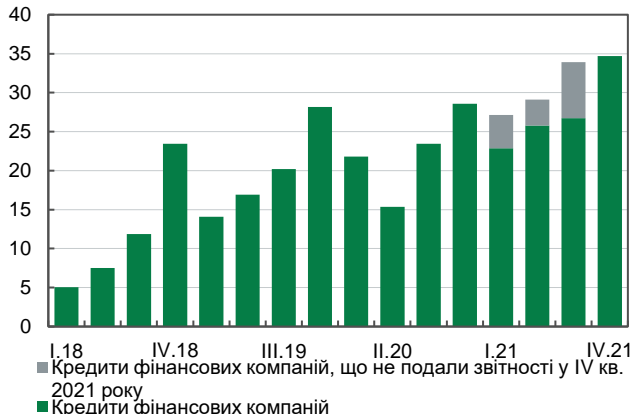

Графік 28. Активи ломбардів, млрд грн

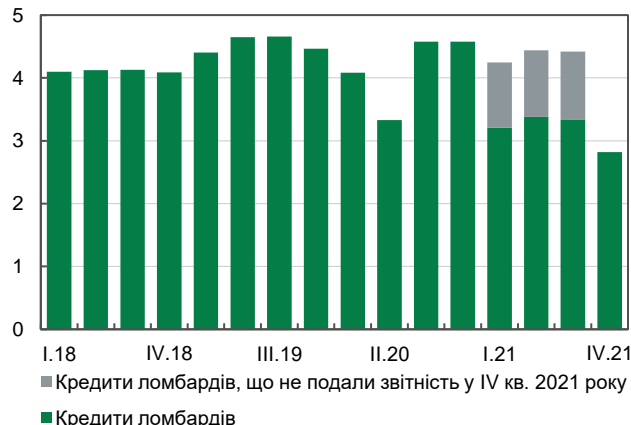

У IV кварталі обсяги нових кредитів, наданих фінансовими компаніями, які надали звітність, зросли. Натомість обсяги кредитування ломбардами зменшилися.

Графік 29. Обсяги наданих протягом кварталу кредитів фінансовими компаніями, млрд грн

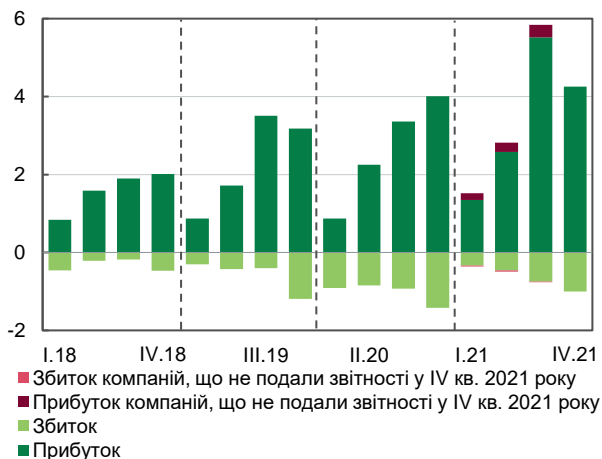

Графік 30. Обсяг наданих протягом кварталу кредитів ломбардами, млрд грн

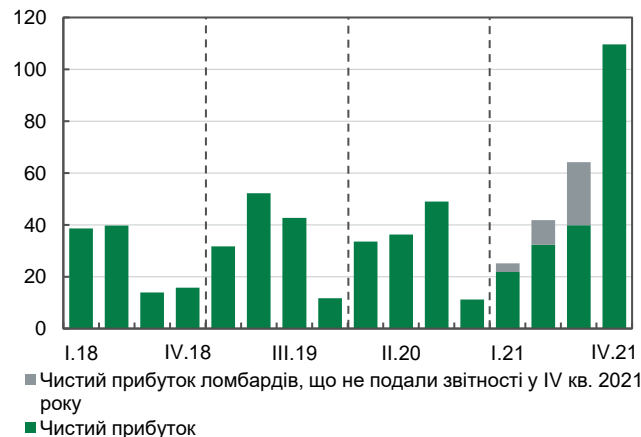

У IV кварталі обсяги прибутку фінансових компаній дещо зменшилися, проте за результатами 2021 року були вищими за попередні роки. Чистий прибуток ломбардів зріс.

Графік 31. Фінансовий результат фінансових компаній нарастаючим підсумком, млрд грн

Графік 32. Фінансовий результат ломбардів нарастаючим підсумком, млн грн

Примітки.

Джерело інформації – Національний банк України, якщо не зазначено інше.

Огляд стосується переважно стану ринку страховиків і кредитних спілок у 2021 році. Довідково надана окрема інформація про стан фінансових компаній та ломбардів.

Національний банк України продовжує працювати над удосконаленням процедур контролю за звітністю з метою підвищення якості даних та максимальної повноти і коректності розкриття інформації про діяльність НБФУ. Разом із поданням звітності за IV квартал 2021 року небанківські фінансові установи коригували на вимогу регулятора неналежні показники звітності за попередні періоди (зокрема III квартал 2021 року). Тому дані Огляду за окремими показниками було скориговано відповідно до наданих уточнень.

До вибірки належать установи, платоспроможні на кожну звітну дату, що надали звітність, якщо не зазначено інше.

Сума компонентів може не збігатися з підсумковою сумою в результаті округлення даних.

Скорочення та аббревіатури:

КАСКО	Страхування наземного транспорту (крім залізничного)
КЕП	Кваліфікований електронний підпис
КС	Кредитна спілка
МТСБУ	Моторне (транспортне) страхове бюро України
НБУ	Національний банк України
НБФУ	Небанківські фінансові установи
ОКС	Об'єднана кредитна спілка
ОСЦПВ	Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів
Рівень виплат	Співвідношення виплат і премій за чотири квартали, що передують даті оцінки
Фінкомпанії	Фінансові компанії
ФО	Фізичні особи
ФОП	Фізичні особи-підприємці
ЮО	Юридичні особи
ЮО-лізингодавець	Юридична особа, без статусу фінансової установи, яка може надавати лише одну фінансову послугу – фінансовий лізинг. Можуть здійснювати іншу господарську діяльність (наприклад, оперативний лізинг)
CIR	Cost-to-Income Ratio. Співвідношення операційних витрат і операційних доходів
Combined ratio, комбінований коефіцієнт	Loss ratio, що збільшене на співвідношення операційних витрат і премій, скоригованих на суму резервів незароблених премій
IBNR	Incurred but not reported. Резерв збитків, які виникли, але не заявлені
Investment income ratio, коефіцієнт інвестиційного доходу	Співвідношення інвестиційного доходу і премій, скоригованих на суму резервів незароблених премій
Loss ratio, коефіцієнт збитковості	Співвідношення виплат, скоригованих на зміну резервів збитків, витрат на врегулювання та премій, скоригованих на суму резервів незароблених премій
Operating ratio, коефіцієнт ефективності діяльності	Combined ratio, що зменшене на співвідношення інвестиційних доходів і премій, скоригованих на суму резервів незароблених премій
ROA	Return on assets. Рентабельність активів
ROE	Return on equity. Рентабельність власного капіталу
в. п.	Відсотковий пункт
грн	Гривня
дол., долар, дол. США	Долар Сполучених Штатів Америки
кв.	Квартал
міс.	Місяць
млн	Мільйон
млрд	Мільярд
п. ш.	Права шкала
тис.	Тисяч
р/р	Порівняно з аналогічною датою / аналогічним періодом попереднього року